

OBRINT FINESTRES. LES POSSIBILITATS DE LA XARXA PER A LA DIDÀCTICA DEL PATRIMONI EDUCATIU.

Andrés Payà Rico
Universitat de València

Resum

La historiografia educativa de l'última dècada ha estat marcada, entre altres elements, per l'auge de la recuperació, conservació i estudi del patrimoni educatiu. Museus de l'educació, pedagògics i centres dedicats al patrimoni educatiu han proliferat a l'Estat espanyol. Paral·lelament, l'escenari actual de l'aprenentatge en xarxa i la consolidació de les TIC fan necessari compartir coneixements, interactuar entre els diferents protagonistes i obrir possibilitats de participació i cohesió social a tota la comunitat educativa. En aquest context, es fa necessari treballar des del triple eix de la història de l'educació, la didàctica del patrimoni i l'aprenentatge col·laboratiu, per utilitzar els recursos ja existents, recreant i reconstruint des de les possibilitats i avantatges que ens ofereix la xarxa. En aquesta línia, presentem algunes de les experiències desenvolupades en el nostre projecte d'investigació dedicat al disseny i construcció d'un espai virtual d'aprenentatge per a la didàctica i l'estudi del patrimoni educatiu.

Paraules clau: Història de l'educació, patrimoni educatiu, tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), didàctica de les ciències socials.

Resumen

La historiografia educativa de la última década ha estado marcada, entre otros elementos, por el auge de la recuperación, conservación y estudio del patrimonio educativo. Museos de educación, pedagógicos y otros centros de patrimonio educativo han proliferado en España. Paralelamente, el actual escenario de aprendizaje en red y la consolidación de las TIC hacen necesario compartir conocimientos, interactuar entre los diferentes protagonistas y abrir posibilidades de participación y cohesión social a toda la comunidad educativa. En este contexto, se hace necesario trabajar desde el triple eje de la historia de la educación, la didáctica del patrimonio y el aprendizaje colaborativo, para utilizar los recursos existentes, recreando y reconstruyendo desde las posibilidades y ventajas que nos ofrece Internet. En esta línea, presentamos algunas de las experiencias desarrolladas en nuestro proyecto de investigación sobre el diseño y construcción de un espacio virtual de aprendizaje para la didáctica y el estudio del patrimonio educativo.

Palabras clave: Historia de la educación, patrimonio educativo, tecnologías de la información y la comunicación (TIC), didáctica de las ciencias sociales.

Abstract

In the last decade, the historiography of education has been characterized, among other elements, by an increase in the retrieval, preservation and study of education heritage. Education and pedagogical museums, as well as other centres of education heritage, have proliferated in Spain. At the same time, the current scenario of e-learning and the consolidation of ICT make it necessary to share knowledge, interact with different stakeholders, and provide means of participation and social cohesion for the entire education community. In this context, to take advantage of the possibilities and advantages of the resources offered by the Internet, work must be done from the triple axis of the history of education, the didactics of heritage and collaborative learning. Along these lines, we present some experiences developed in our research project about the design and construction of a virtual learning space for the study of education heritage.

Key words: History of education, education heritage, information and communication technologies (ICT), social science education

1. Història de l'educació 2.0: la xarxa i l'entorn digital

L'escenari en el qual té lloc l'actual educació superior en el segle XXI és substancialment diferent de l'existent tot just un parell de dècades arrere. La universitat, l'educació i els escenaris d'aprenentatge han evolucionat constantment, com qualsevol altre element d'estudi de la nostra disciplina: la història de l'educació. És sorprenent i paradigmàtic que, sense ànim de generalitzar, siguem precisament nosaltres, els historiadors de l'educació, els qui som tan refractaris de vegades a aquest canvi i adaptació. Amb açò no volem dir que la nostra comunitat científica no s'haja adaptat a les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) o que no utilitze Internet habitualment per a la investigació o en la vida diària. On potser sí que existisca un xicotet dèficit o handicap és en el seu ús per a la docència i, el que és més important, per a l'aprenentatge dels nostres estudiants.¹ Aquesta «assignatura pendent» no significa que molts dels nostres companys no hagen apostat per la innovació docent, ja que, com veurem, hi ha experiències en el nostre entorn que demostren l'interès i la voluntat de treball en aquesta direcció. Simplement volem assenyalar en aquesta comunicació, i aquest és el seu objectiu, la necessitat d'anar més lluny i donar

1. ZABALZA BERAZA, Miguel Ángel. *La enseñanza universitaria: El escenario y sus protagonistas*. Madrid: Narcea, 2002, pàg. 110.

un pas definitiu, atès que considerem que, després de diversos anys d'experiències i temptatives, ha arribat el moment d'integrar d'una manera absolutament normalitzada les possibilitats que ens brinda la xarxa per a l'ensenyament-aprenentatge de la història de l'educació i en la didàctica del patrimoni educatiu. O el que és el mateix, ser conseqüents amb allò que ensenyem sobre l'evolució dels diferents elements pedagògics, metodològics i formatius al llarg de la història, i convertir-nos en protagonistes de la nostra pròpia història, col·laborant en el progrés i adaptació als nous escenaris amb noves estratègies d'ensenyament-aprenentatge.

Com avancem en el títol d'aquesta comunicació, hem d'obrir finestres. Ser capaços (estem convençuts que és possible) d'avançar no únicament en la introducció de nous temes d'investigació i en la utilització de noves fonts o enfocaments, sinó també en l'ús de noves metodologies d'ensenyament-aprenentatge, recurrent per a això a les TIC i a la xarxa, sense oblidar la convivència amb altres metodologies tradicionals que continuen demostrant que són vàlides. En la nostra revista *Educació i Història* trobem arguments i referències que defensen l'ús d'Internet per a la investigació i la docència de la història de l'educació. Fa quasi una dècada que Isabel Miró ja advertia sobre les possibilitats dels centres de documentació a Internet, els quals facilitaven «l'accés a llibres, articles de revistes, pàgines web amb l'última informació sobre investigacions o estudis d'història, debats sobre diferents temàtiques o museus pedagògics virtuals».² En el mateix sentit, Luis Miguel Lázaro apuntava l'impuls que el camp de les ciències de l'educació rebria amb l'ús generalitzat de les TIC, i fixava la seua atenció en la història de l'educació, ja que, encara que puga semblar que per la naturalesa de la metodologia d'investigació historicoeducativa quedara «al marge del nou context, res més lluny de la realitat [...] el maneig d'eines complementàries –bibliografies, relacions documentals, monografies i articles, etc.– és igualment necessari per a la feina de l'historiador i, en aquesta tasca les noves tecnologies de la informació i la comunicació poden beneficiar i optimitzar la nostra feina».³ D'altra banda, més recentment

2. MIRÓ MONTOLIU, M. Isabel. «Les noves tecnologies al servei de l'ensenyament de la història de l'educació». *Educació i Història* (2003), 6, pàg. 242.

3. LÁZARO LORENTE, Luis Miguel. «L'accés a les fonts a la història de l'educació a

Bernardo Riego ha escrit en el monogràfic sobre fotografia i història de l'educació (2010) sobre la *digitalitat* en la qual ens trobem, on «tenim a la nostra disposició, gràcies a la xarxa de xarxes, una densitat de material gràfic i textual com mai no havíem tingut en el passat i amb una immediatesa també inèdita, juntament amb una facilitat de consulta a través de la xarxa, cosa amb la qual fins fa ben poc no comptàvem. Tota una tendència que anirà en augment els propers anys».⁴

Tanmateix, si acudim als *Cuadernos de Historia de la Educación* editats per la SEDHE podrem comprovar que el que defensem no és tan innovador com poguera semblar i que, com qualsevol procés històric, és una necessitat que s'ha anat gestant en el temps, atès que, ja des del primer número dedicat als recursos didàctics per a la història de l'educació, s'assenyalava la conveniència de debatre nous temes que estimularen un diàleg amb la metodologia històrica i incorporar-los a les experiències docents.⁵ Una revisió a les pàgines d'aquests *Cuadernos* demostra com en l'última dècada els nostres companys de diferents universitats han anat apuntant la necessitat que els professors ens renovem metodològicament incorporant els entorns digitals en la nostra docència. María del Mar del Pozo, per exemple, escrivia en 2004 que «la búsqueda de fuentes históricas en la web se ve como un sistema que permitirá al estudiante construir una comprensión más personal de la historia [...] parece claro que las búsquedas en Internet deberían incorporarse como actividad de carácter práctico dentro de la asignatura»,⁶ una opinió compartida per la professora Ossenbach, que també destacava «las aplicaciones de Internet para la enseñanza de la historia de la educación, entrando en diversas páginas web».⁷ De la mateixa manera, en les diferents assignatures de l'àrea es destaca la idoneïtat de les TIC

través de les noves tecnologies de la informació». *Educació i Història* (2003), 6, pàg. 247 i 248.

4. RIEGO AMÉZAGA, Bernardo. «Mirant la història i aprenent a experimentar amb nous mètodes». *Educació i Història* (2010), 15, pàg. 21.

5. BEAS MIRANDA, Miguel. «Propuestas metodológicas para la historia de la educación». *Cuadernos de historia de la educación* (2002), 1, pàg. 10.

6. DEL POZO ANDRÉS, María del Mar. «Metodología de la materia "Historia de la educación en España": sugerencias para un debate». *Cuadernos de historia de la educación* (2004), 2, pàg. 43.

7. OSSENBACH, Gabriela. «Algunos recursos y apoyos didácticos para el docente de Historia de la educación en España». *Cuadernos de historia de la educación* (2004), 2, pàg. 65.

i Internet, com ocorre en Història de l'educació social, en què a propòsit de la lliçó magistral s'assenyala la necessitat d'anar incorporant la utilització de recursos audiovisuals amb les possibilitats que brinden les noves tecnologies,⁸ o en la docència d'Història de l'educació de les dones, per a la qual Irene Palacio recomana l'àmplia oferta existent a YouTube de documentals i pel·lícules⁹ sobre la matèria.

Encara que qui més s'aproxima a la proposta de treball metodològic que defensem i qui tracta el tema amb més profunditat és Cristina Martí quan s'acosta a les possibles aplicacions didàctiques del «patrimoni virtual» a Internet per a l'ensenyament de matèries historicoeducatives. La professora de la Universitat de les Illes Balears, a propòsit de l'avenç de les TIC, defineix el patrimoni virtual o *ciberpatrimoni* com la «presentación digital de aquellos bienes de valor para la reconstrucción de nuestro pasado, en este caso histórico-educativo, a los que podemos acceder por Internet».¹⁰ Aquest patrimoni es converteix en una eina metodològica per a la docència amb una sèrie d'avantatges sobre els materials tradicionals, com per exemple l'eliminació de les barreres espacials i temporals, la reducció del cost econòmic (amb tot el que açò implica en la conjuntura econòmica actual), la universalitat d'accés, la no erosió o desgast derivat de la consulta o l'acostament entre docència i investigació universitària.¹¹

2. El paper de les TIC i Internet en l'educació patrimonial i la didàctica del patrimoni educatiu

En l'estudi del patrimoni educatiu, en els últims anys s'han engegat multitud d'iniciatives, les quals van acompanyades, en bastants ocasions, d'una pàgina web que ofereix informació complementària sobre cadascuna de les experiències. En canvi, si ens cenyim a les expe-

8. MORENO MARTÍNEZ, Pedro Luis. «Instituciones y actuaciones circunvescolares en la Historia de la educación social: reflexiones y propuestas metodológicas para su enseñanza». *Cuadernos de historia de la educación* (2008), 4, pàg. 27.

9. PALACIO LIS, Irene. «Historia de la educación de las mujeres. Cuestiones metodológicas». *Cuadernos de historia de la educación* (2009), 5, pàg. 84.

10. MARTÍ UBEDA, Cristina. «Potencialidades y usos didácticos del patrimonio virtual en internet para la enseñanza de la historia de la educación». *Cuadernos de historia de la educación* (2009), 6, pàg. 13.

11. *Ibidem*, 17-18.

riències estrictament virtuals, el nombre és més reduït. Fruit d'alguns projectes d'investigació s'han creat plataformes virtuals,¹² les quals trenquen amb les limitacions espacials, temporals i econòmiques anteriorment al·ludides, diversificant l'accés i augmentant la difusió gràcies a la xarxa. Com ha escrit recentment Julio Ruiz Berrio, el desenvolupament espectacular de les TIC ha marcat un abans i un després en el patrimoni educatiu i el museisme pedagògic, ja que «en esta sociedad de la información deja de tener sentido la centralización, la pobreza informativa y el elitismo para dejar paso a la descentralización, al crecimiento de la investigación sobre el patrimonio, a un aumento notable de la difusión de la información y a la democratización»,¹³ i destaca la possibilitat de creació de *xarxes de museus*,¹⁴ que permeten posar a l'abast de moltes més persones el patrimoni educatiu. En aquest sentit, els professors Ossenbach i Somoza destaquen la proliferació de centres de documentació a Internet, que funcionen com a bases de dades i que serveixen d'eina per a la investigació, malgrat que això no significa que no puguin tindre una finalitat didàctica.¹⁵ D'altra banda, els investigadors de la UNED també destaquen la importància i possibili-

12. EXC/2005/HUM-562. *Museo didáctico virtual del Patrimonio Histórico-Educativo Andaluz*. Univ. de Sevilla: Museo Pedagógico Andaluz. <http://www.museopedagogicoandaluz.com/>; SEJ2005-07116. *Creación de un museo virtual de etnografía escolar de la España contemporánea*. Univ. Complutense de Madrid: Museo Virtual de la Educación Bartolomé Cossío. <http://mccossio.hst.ucm.es/museoeducacion/index.html>; SEJ2007-66165/EDUC. *El patrimonio cultural de las instituciones educativas en la España contemporánea (siglos XIX-XXI)*. Univ. de Murcia: Museo Virtual de Historia de la Educación (MUVHE). <http://www.um.es/muvhe/user/index.php>; HUM2007-61420. *Cambios y continuidades en educación a través de la imagen: una mirada distinta sobre el proceso de renovación educativa. El caso de Baleares (1900-1939)*. Univ. de les Illes Balears: Fotografía i patrimoni historicoeducatiu. <http://www.uib.es/depart/dpde/theducacio/imatge/cat>; GVAPRE/2008/395. *Recuperación, estudio y difusión mediante las TIC del patrimonio histórico-educativo valenciano*. Univ. de València: Patrimoni historicoeducatiu valencià. <http://www.patrimonieducatiuvalencia.com>.

13. RUIZ BERRIO, Julio. «Los museos de educación y la Historia de la Educación». A: RUIZ BERRIO, Julio. (ed.). *El patrimonio historicoeducativo. Su conservación y estudio*. Madrid: Biblioteca Nueva, 2010, pàg. 122-123.

14. *Ibidem*, pàg. 123.

15. OSSENBACH SAUTER, Gabriela; SOMOZA RODRÍGUEZ, Miguel. «Los museos pedagógicos virtuales y la enseñanza de la Historia de la Educación. Posibilidades y desafíos». A: RUIZ BERRIO, Julio. (ed.). *El patrimonio... Op. cit.*, pàg. 300-301.

tats dels museus d'educació a Internet, i els classifiquen en la tipologia següent:¹⁶ pàgines web informatives sobre un museu material; museus virtuals que exposen fons (o una selecció) d'un museu material; museus virtuals en sentit estricte, i museus virtuals en 3D (realitat virtual). Però, a pesar de l'interès d'aquests projectes i museus pedagògics virtuals,¹⁷ fins ara l'èmfasi s'ha posat més en els aspectes investigadors o de recuperació del patrimoni educatiu que en altres elements clau, com el treball docent, la participació comunitària o la seua utilització per a l'ensenyament-aprenentatge.¹⁸

Com acaben d'escriure Joan Vallès i Sara Pérez pensant en l'alumnat d'educació primària, les accions educatives que «trabajan desde, para y a través del patrimonio son una eficaz herramienta para formar personalidades críticas y reflexivas, capaces de comprender y comprenderse en un mundo globalizado. El despertar de la curiosidad a través de la indagación, que debería ser propio de este tipo de iniciativas, hace que la educación patrimonial se convierta en un mágico viaje para el alumnado».¹⁹ Unes consideracions i potencialitats educatives igualment vàlides per als alumnes universitaris i que es potencien, més si és possible, si ens centrem en assignatures i matèries de caràcter històric, especialment aquelles que acudeixen a l'anomenada «història digital», ja que, com indiquen Ossenbach i Somoza, «la web ha puesto a disposición de los estudiantes de Historia de todos los niveles fuentes de primera mano, que permiten a los profesores llevar a cabo experiencias didácticas centradas en el alumno y motivar a los estudiantes para llevar a cabo pequeñas tareas de investigación, logrando una comprensión más personal de la Historia».²⁰ I és que, en l'àmbit de l'educació

16. *Ibidem*, pàg. 302.

17. ÁLVAREZ DOMÍNGUEZ, Pablo. «Museos Virtuales de Pedagogía, Enseñanza y Educación: hacia una didáctica del patrimonio histórico-educativo». *EARI Educación Artística Revista de Investigación* (2011), 2, pàg. 23-27.

18. PAYÀ RICO, Andrés. «El patrimoni historicoeducatiu i la plataforma digital patrimonieducatiuvalencia.com. Un projecte de tots». A: MAYORDOMO, A.; AGULLÓ, M. C.; GARCÍA, G. (coords.). *El patrimoni historicoeducatiu valencià*. València: CEIC Alfons el Vell: Universitat de València, 2011, pàg. 267-274.

19. VALLÉS, Joan; PÉREZ LÓPEZ, Sara. «¡Oye, el patrimonio es nuestro!» *Aula de Innovación Educativa* (gener de 2012), núm. 208, pàg. 14.

20. OSSENBACH SAUTER, Gabriela; SOMOZA RODRÍGUEZ, Miguel. «Los museos pedagógicos...» *Op. cit.*, pàg. 298.

patrimonial, l'ús de les TIC en els discursos museogràfics s'ha generalitzat, com intentarem mostrar ara amb alguns exemples.

Internet ofereix continguts en línia per a l'educació patrimonial, si bé des del punt de vista pedagògic el desenvolupament de continguts en línia sembla que encara ha de millorar molt.²¹ La majoria de les webs de museus són prou estàtiques i ofereixen escassa informació, i encara és escàs l'ús de portals on s'oferisca la possibilitat d'interacció entre la institució i el visitant,²² com propugna el nou model de la web 2.0. Afortunadament, hi ha algunes excepcions en les quals aquesta participació de l'usuari/visitant és possible, com és el cas dels portals educatius del Museu Thyssen o la Fundació Mapfre i el seu projecte Enredarte.²³ D'altra banda, entre els materials que trobem en la xarxa per treballar el patrimoni, les webquestes i els blocs²⁴ són l'exemple més clar, si bé per a la temàtica que ens interessa –la didàctica del patrimoni educatiu– cabria destacar els portals educatius següents:

- CineHistoria (www.cinehistoria.com), que promou l'aplicació didàctica del cinema per a l'ensenyament-aprenentatge de la història amb unitats didàctiques de pel·lícules.
- EducaHistoria (www.educahistoria.com/cms/) amb recursos multimèdia per treballar la història. També serveix com a eina de comunicació i intercanvi entre professors de l'àrea.
- Histodidáctica (www.ub.edu/histodidactica), dissenyada per la Universitat de Barcelona sobre l'ensenyament de la història i la didàctica de les ciències socials.
- Kairos (<http://recursostic.educacion.es/kairos/web/>), portal del Ministeri d'Educació que serveix de suport al professorat de secundària i batxillerat.
- Proyecto Clío (<http://clio.rediris.es/index.html>), que actua com un dipòsit de materials didàctics per a secundària.

21. VICENT ONTANO, Naira; IBÁÑEZ ETXEBERIA, Àlex. «El uso de las nuevas tecnologías y el patrimonio en el ámbito escolar». *Aula de Innovación Educativa* (gener de 2012), núm. 208, pàg. 23.

22. ASENSIO, Mikel. «Territorio Digital: el estudio "Lazos de Luz Azul" como valoración del uso de las tecnologías en Museos y Espacios de Presentación del Patrimonio». *Museo* (2010), núm. 15, pàg. 125.

23. <http://www.educaThyssen.org> i <http://www.enredarte.com>

24. SOBRINO LÓPEZ, Diego. «El blog en el aula de historia: experiencias didácticas». *Íber. Didáctica de las Ciencias Sociales* (2011), núm. 68, pàg. 92-99.

A part d'això, la tecnologia també s'empra com a eina d'educació patrimonial, amb programes educatius en els quals es fa un ús de la tecnologia a manera d'eina de treball o de comunicació (com és el cas de l'aprenentatge mòbil o *mobile learning*, en què s'empren els telèfons mòbils com a guies museístics), o bé per dur a terme una tasca de documentació o tractament de la informació. A més, la tecnologia també s'empra per posar en contacte diferents grups que treballen de manera cooperativa o bé per difondre els treballs realitzats.²⁵ En aquest sentit, l'ús de les TIC afavoreix que es done una comunicació constant i fluida entre la comunitat d'aprenentatge que conformen els diferents grups de treball o usuaris mitjançant videoconferències, xats o el correu electrònic.

3. Un entorn virtual d'aprenentatge (EVA) per a la didàctica del patrimoni educatiu: www.patrimonioeducativo.es

L'explotació d'un espai virtual d'aprenentatge (EVA) per a l'estudi de la història de l'educació com a recurs didàctic requereix una profunda anàlisi vinculada a la programació d'una sèrie d'estratègies didàctiques necessàries per propiciar en la comunitat l'adquisició de continguts i el desenvolupament de competències. Es tracta d'espais reconstruïts en la web que han d'ajudar-nos a formar-nos, a dialogar amb el passat de l'educació, a pensar en el seu patrimoni, a reflexionar sobre la seua memòria,²⁶ a construir nous coneixements historicoeducatius, etc. I, justament, tal vegada la clau resideix a possibilitar que aquests espais es convertisquen en un mitjà eficaç, atractiu i viable per a la recuperació, conservació i difusió del patrimoni educatiu, com també –fonamentalment– per a l'ensenyament de la història de l'educació i la didàctica del patrimoni educatiu. Virtualitat, comunicació interactiva, activitat, dinamisme, individualització, socialització, globalització, creativitat, intuïció, obertura, apreciació, reflexió, coneixement, competències, records, vivències, emocions, etc., conformen les directrius,

25. VICENT ONTAÑO, Naira; IBÁÑEZ ETXEBERIA, Álex. «El uso de las nuevas tecnologías...» *Op. cit.*, pàg. 23.

26. HERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Francisca. *El patrimonio cultural: la memoria recuperada*. Gijón: Trea, 1998, pàg. 32.

principis i estratègies didàctiques bàsiques que hem de tenir en compte amb vista al disseny i elaboració d'espais virtuals d'aprenentatge²⁷ adequats per a la didàctica del patrimoni.

En aquest context, es fa necessari treballar des del triple eix de la història de l'educació, la didàctica del patrimoni i l'aprenentatge col·laboratiu, per utilitzar els recursos existents, recreant i reconstruint des de les possibilitats i avantatges que ens ofereix la xarxa. Per a això, com explicarem a continuació, cal fonamentar qualsevol iniciativa d'aquest tipus en un entorn virtual no únicament com una solució tècnica, sinó com una filosofia o plantejament pedagògic d'aprenentatge i ensenyament amb les característiques de la web 2.0: centrada en l'usuari, interactiva, comunicativa, participativa i col·laborativa.²⁸ Es tracta, doncs, de construir un espai de dimensió pública per compartir (i no sols per emmagatzemar), on s'ofereixen, creen i recreen oportunitats per a l'estudi i l'ensenyament-aprenentatge del patrimoni educatiu i de la història de l'educació. Pretenem posar al servei de la societat un important espai virtual, generador d'experiències, oportunitats i activitats didàctiques concebudes per sensibilitzar la població actual de la necessitat de conservar, interpretar i valorar el patrimoni educatiu. En definitiva, es tracta de projectar possibilitats i dissenyar activitats didàctiques²⁹ i socials com a recurs d'ensenyament-aprenentatge per a l'estudi, difusió i salvaguarda del patrimoni educatiu.

Moguts per la necessitat de disposar d'un espai d'aprenentatge *ad hoc* que faciliti la didàctica del patrimoni del qual parlem, vam decidir elaborar un projecte d'investigació precompetitiu (UV-INV-AE11-40751. Disseny i elaboració d'un espai virtual d'aprenentatge

27. PAYÀ RICO, Andrés. «El patrimonio educativo valenciano en la red: Un espacio virtual de aprendizaje para la historia de la educación». A: COLLELLDEMONT, Eulàlia; PADRÓS, Núria; CARRILLO, Isabel (coords.). *Memoria, ciudadanía y museos de educación*. Vic: Universitat de Vic, 2010, pàg. 131-141.

28. PAYÀ, Andrés; ÀLVAREZ, Pablo; ANCHETA, Ana; SAHUQUILLO, Piedad. «El estudio del patrimonio histórico-educativo y las TIC». A: RUIZ PALMERO, Julio; SÁNCHEZ RODRÍGUEZ, José (coords.). *Buenas prácticas con TIC para la investigación y la docencia*. Málaga: Universidad de Málaga, 2011.

29. MONTAÑÉS, Carmen. *El museo. Un espacio didáctico y social*. Zaragoza: Mira Editores, 2001; MONTENEGRO VALENUZELA, Jacinto. *La utilización didáctica del museo. Hacia una educación integral*. Zaragoza: Egido Editorial, 2005.

per a l'estudi del patrimoni educatiu),³⁰ els primers resultats del qual estan començant a veure la llum. Per pal·liar les manques existents i aprofitar els recursos ja disponibles, hem creat la plataforma www.patrimonioeducativo.es, concebuda com un espai virtual organitzat amb enllaços a diversos recursos recomanats, temes, arxius, tasques, activitats d'aprenentatge, etc. que utilitza els fòrums de participació i les xarxes socials com a elements de comunicació tant asincrònica com sincrònica, per crear itineraris de comunicació i coneixement. L'objectiu general del nostre projecte d'investigació no és res més que crear un espai virtual d'aprenentatge que permeta participar en l'estudi i la difusió de la història de l'educació, el qual es divideix al seu torn en diversos objectius específics:

- Construir un recurs pedagògic per a l'estudi i la divulgació del patrimoni educatiu i la història de l'educació.
- Obrir un nou espai en la xarxa que fomenti la participació i la reconstrucció del passat educatiu.
- Elaborar itineraris i activitats didàctiques per a la interpretació i l'estudi historicoeducatiu.

Pretenem posar al servei de la societat i de la comunitat educativa un espai virtual generador d'experiències, oportunitats i activitats didàctiques concebudes per sensibilitzar en la necessitat de conservar, interpretar i valorar el patrimoni educatiu, i de conèixer la nostra història educativa. En definitiva, es tracta de projectar possibilitats i dissenyar activitats didàctiques com a recurs d'ensenyament-aprenentatge per a la història de l'educació. La creació d'aquest EVA cobreix una llacuna important en l'àmbit de la didàctica historicoeducativa, en la mesura que es convertisca en un espai de dimensió pública per a l'estudi i comprensió del passat. La valorització d'una gran varietat de recursos pedagògics a través de la plataforma web i altres béns immaterials, resulta imprescindible per reconstruir una història material i immaterial de l'educació, mentre contribueix al desenvolupament d'una

30. *Resolució del Vicerectorat d'Investigació i Política Científica del 29 de juny de 2011, per la qual s'adjudiquen els projectes d'investigació precompetitius.* Membres de l'equip d'investigació: Andrés Payà (IP), Pablo Álvarez, Piedad M. Sahuquillo i Ana Ancheta.

tasca de conscienciació de la ciutadania sobre la seua col·laboració en la recuperació i revivificació del passat educatiu. Propiciar processos d'ensenyament-aprenentatge lligats a l'estudi de la cultura material i immaterial de l'educació i de l'escola³¹ de manera didàctica, comunicativa, atractiva, eficaç i democràtica, resulta fonamental per donar a conèixer la nostra història.

Fins ara, i des de l'engegada de la nostra plataforma [www.patrimo-
nioeducativo.es](http://www.patrimo-
nioeducativo.es) a principi del 2012, hem utilitzat aquest recurs didàctic en les assignatures d'Història de l'escola (obligatòria de segon curs en el grau de Mestre d'Infantil i Primària) i d'Història de l'educació a Espanya (obligatòria de tercer curs en el grau de Pedagogia) en la Universitat de València, així com en l'assignatura d'Història de l'educació social (obligatòria de primer curs en el grau d'Educació Social) en la Universitat Oberta de Catalunya, amb prou bons resultats. La familiaritat dels alumnes amb l'entorn digital fa que aquest recurs metodològic i d'aprenentatge resulte molt motivador i recomanable per a l'ensenyament-aprenentatge en l'educació superior. Encara que els destinataris d'aquest EVA no són solament universitaris i s'estenen també a la resta de nivells del sistema educatiu, i està dirigit a totes les edats, persones i públic en general, especialitzat o no, amb activitats, propostes i unitats didàctiques adaptades a cadascun dels membres de la comunitat d'aprenentatge virtual (infantil, primària, secundària i adults).



31. ROBERT CERDÀ, Manuel (coord.). *Historia y escuela: la escuela como objeto de estudio de la historia enseñada. Orientación teórica y praxis didáctica*. Valencia: Nau Llibres, 1997.

La plataforma digital disposa d'un fòrum d'intercanvi d'opinions, i de perfils en les xarxes socials de Facebook, Twitter i Tuenti, la qual cosa permet la interacció i participació col·lectiva i bidireccional necessària per construir una veritable història de l'educació 2.0. Fins ara, l'ús de les xarxes socials s'està mostrant com una de les eines més efectives de comunicació i interacció amb l'alumnat, el qual comparteix fotografies sobre exposicions o activitats realitzades durant el curs acadèmic en les diferents assignatures de l'àrea, així com notícies a la premsa, opinions o experiències relacionades amb el patrimoni educatiu. De la mateixa manera, gràcies al perfil de Twitter, hem entrat en contacte amb museus, institucions públiques i privades, fundacions, entitats cíviques, artístiques, culturals i de defensa del patrimoni, i també amb professionals de la història de l'art, mitjans de comunicació, projectes i particulars, la qual cosa permet el treball en xarxa de manera cooperativa i l'intercanvi d'informació amb els nostres seguidors.



D'altra banda, l'EVA disposa també d'un canal propi de YouTube amb una selecció de vídeos i recursos audiovisuals en creixement constant, amb diferents llistes de reproducció: fragments de pel·lícules; biografies d'educadors i educadores; ponències i conferències historicoeducatives; història oral i històries de vida; història material de l'educació; documentals d'història de l'educació; museus i centres de patrimoni educatiu; vídeos elaborats pels mateixos alumnes sobre la història de l'escola, etc. Fins al moment, aquesta és l'eina didàctica més utilitzada en l'aula, i serveix de suport, complement i comprensió significativa dels diferents temes tractats en les assignatures abans esmentades.

El nostre entorn d'aprenentatge disposa també d'un mapa provincial amb enllaços a cadascun dels museus pedagògics i centres d'estudi del patrimoni educatiu existents a Espanya, i d'un catàleg col·lectiu de patrimoni que permet centralitzar i unificar resultats en una sola recerca, en diferents catàlegs historicoeducatius, gràcies al potent metabuscador desenvolupat. Unes altres seccions, com l'apartat de notícies relatives al patrimoni educatiu o les recomanacions bibliogràfiques bàsiques per a l'estudi del patrimoni educatiu i la història de l'educació, completen aquest EVA en creixement constant. En definitiva, es tracta d'una proposta, un recurs, una alternativa i, fonamentalment, una invitació a la participació, reconstrucció i ocupació didàctica dels recursos disponibles per a l'estudi i la didàctica del patrimoni, com també per a l'ensenyament-aprenentatge de la història de l'educació.